

Asia: VN/24963/2022

Rikosprosessin sujuvoittamista arvioineen työryhmän muistio

1. Esitutkintaprosessia koskevat kehittämisehdotukset

Viranomaisarkinta rikosilmoituksen kirjaamisessa

Poliisin verkossa olevan rikosilmoituslomakkeen tulisi olla selkeä ja vaivaton täyttää. Rikosuhripäivystyksen (RIKU) asiakastyökokemuksen perusteella voidaan kuitenkin todeta, että ns. maallikolle ja rikosasian kanssa ensimmäistä kertaa tekemisessä olevalle nykyinenkään lomake ei ole yksinkertainen ja helppo täyttää. Lomakkeessa on runsaasti eri vaihtoehtoja, joihin vastauksen tietäminen ja valinnan tekeminen aiheuttaa haasteita.

RIKU kannattaa sähköisen rikosilmoituksen lomakepohjan kehittämistä siten, että poliisin täydennyspyyntöjen ja alustavien esiselvitysten tarve vähenee. Tässä kehitystyössä tulisi huomioida lomakepohjan käyttäjäkunta ja sen kyvyt ymmärtää entistäkin monimutkaisempi lomake. Todettakoon, että yleisesti ottaen viranomaisten käyttämät lomakkeet ovat vaikeaselkoisia ja hankalia täyttää. Yhtenä vaihtoehtona voisi olla lomakepohjan kehittämisen lisäksi miettiä erillistä palvelua (esim. chat) sen täyttämisen ohjeistamisessa, jotta ilmoitusta tekevä voisi kirjata ilmoituksen samalla kun saa ohjeita sen täyttämiseen. Tällainen palvelu voisi vähentää paikan päällä tehtäviä rikosilmoituksia ja tehostaa prosessia.

Rikosuhripäivystys ei vastusta ehdotusta siitä, että puhtaasti siviilioikeudellisia asioita ei kirjattaisi rikosilmoituksiksi. Rikosilmoituksen tekemistä ja sähköisen lomakkeen täyttämistä ei tule kuitenkaan asettaa sellaiseen asemaan, että jos uhri tekee täyttämässä virheen, tulee hänelle tieto, ettei ilmoitettu teko täytä rikoksen tunnusmerkistöä, jolloin siitä ei kirjata rikosilmoitusta. On rikoksia, joiden kohdalla uhrin on hankala määritellä itse tapahtumien kulusta tunnusmerkistötekijät. Lisäksi ei suomen kieltä puhuvilla voi olla kielellisiä haasteita asioiden ilmaisussa, eikä heille saa koitua tästä oikeudenmenetyksiä.

Rikosuhripäivystys kannattaa prosessin keventämistä sellaisten ilmoitusten kohdalla, joissa on selvää, ettei asia etene. Tällainen on esimerkiksi mietinnössä mainittu auton vahingoittuminen, jolloin ilmoitus tehdään ainoastaan vakuutusyhtiötä varten. Tältä osin sähköistä rikosilmoituspohjaa

voisi kehittää. Tällaisten asioiden kohdalla voisi jopa miettiä, että asiat voitaisiin käsitellä puhtaasti sähköisesti.

Esitutinnan aloittamista edeltävät toimenpiteet

RIKU yhtyy ehdotukseen selvittää alustavien toimenpiteiden sääntelyn tarpeellisuutta. Käytännön työssä olemme nähneet, että tällaiset toimenpiteet toteutuvat vaihtelevasti riippuen alueesta. Sääntelyllä voitaisiin yhdenmukaistaa käytäntöjä ja vahvistaa oikeusturvaa.

Esitutkintatoimenpiteiden suhteuttaminen

RIKU kannattaa lähtökohtaisesti ehdotusta siitä, että lievemmissä rikoksissa esitutkintaviranomainen ei suorittaisi esitutkintatoimenpiteitä yhtä laajasti kuin vakavimmissa tapauksissa. Lievän rikoksen määrittely tulee kuitenkin suorittaa tarkoin harkiten, jottei esimerkiksi lähisuhteessa tapahtuneita väkivallantekoja katsota tällaisiksi. On hyvä myös muistaa, että ulkopuolisesta lievältä tuntuva rikos ei ole sitä aina sen uhrille ja esimerkiksi vähäinen omaisuusrikos voi olla jollekin uhrille huomattava.

RIKUn asiakastyön kokemuksen mukaan poliisi on jo suhteuttanut esitutkintatoimenpiteitä asian laatuun ja vakavuuteen nähden, mutta asiasta olisi tärkeää säätää tarkemmin. Pykälätason määritelmiä tulee avata hallituksen esityksessä riittävän tarkasti, esimerkiksi mitä tarkoitetaan lievällä rikoksella tai vähäisellä väkivallalla.

Tässä kohtaa on myös tärkeää huomioida se, että osapuolia ei ohjattaisi sovitteluun silloin, kun on epäselvyyttä siitä, kenen vastuulla rikos on. Sovittelijat eivät voi ottaa hoitaakseen esitutkinnallisia tehtäviä.

Esitutinnan muotomääräykset

On totta, että esitutkinnassa ja erityisesti asianomistajan kuulustelun yhteydessä poliisi esittää lukuisia kysymyksiä ja kertoo useista eri seikoista, jotka kuulustelutilanteessa jäävät uhrille usein epäselväksi. Esimerkiksi raiskauksen uhrilta saatetaan kysyä suostumusta kirjalliseen menettelyyn, mikä ei käytännössä ole edes mahdollinen ko. rikoksen kohdalla. Kysyminen on näin ollen käytännössä turhaa ja saattaa aiheuttaa lisäkysymyksiä poliisille, mikä taas vie liikaa aikaa. RIKU kehottaakin harkitsemaan kuulustelutilaisuuden osalta selvästi tarpeettomien kysymysten esittämisestä luopumista. Tämä edellyttää kouluttamista ja mahdollisesti myös pöytäkirjapohjien uudistamista.

Lisäksi poliisi käyttää aikaa asianomistajan vahingonkorvausvaatimusten selvittämiseen ja esimerkiksi pyytää palauttamaan lomakkeen "selvitys asianomistajan vaatimuksista", vaikka on selvää, ettei syyttäjä tule esittämään vaatimuksia pyynnöstä huolimatta, esimerkiksi seksuaalirikosten kohdalla. Poliisi saattaa jopa asettaa määräpäivän vaatimuslomakkeen palauttamiselle, vaikka lomakkeella ei ole käytännössä minkäänlaista merkitystä asiassa. Lomaketta on pyydetty jopa palauttamaan liikennerikosten kohdalla, vaikka niissä kaikki korvausvaatimukset tulee esittää vakuutusyhtiölle. Tällaiset toimintatavat vievät työaikaa ja kuormittavat uhria turhaan.

RIKU kehottaakin harkitsemaan uudenlaisen lomakepohjan tekemistä asianomistajan vaatimuksille sekä sen ottamista huomioon, että lomakkeen täyttäminen ei ole tarkoituksenmukaista kaikkien rikosten kohdalla.

Esitutinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

RIKU kannattaa esitutkintalain 3 luvun 9 §:n muotoilun arvioimista ja kattavampien perustelujen esittämistä sekä esitutkintalain 11 luvun 1 §:n esitutkintapäätöstä koskevan säännöksen arvioimista, jotta 3 luvun 9 §:llä tavoiteltu muutos saavutettaisiin. RIKU suhtautuu kuitenkin hyvin varovaisesti muunlaisiin muutoksiin kuin sellaisiin, joissa asianomistajana on oikeushenkilö.

Toisaalta on kannatettavaa, että laajoissa rikoskokonaisuuksissa jätettäisiin lievemmät ns. sakolla sovitettavat rikokset selvittämättä. Jos henkilöä esimerkiksi epäillään törkeästä huumausainerikoksesta, ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista selvittää epäillyn tekemää väärän henkilötiedon antamista viranomaiselle tai maahantulokiellon rikkomista, joilla käytännössä ei ole kuitenkaan merkitystä tuomittavaan rangaistukseen.

Esitutinnan keskeyttäminen

RIKUn asiakastyössä tulee ilmi paljon kansainvälisiä petoksia, kuten rakkauspetoksia. Uhrin asema on näissä todella valitettava, jos poliisilla ei ole mitään mahdollisuuksia selvittää tekijää eikä palauttaa rikoshyötyä. Joskus kuitenkin näitäkin rikoksia saadaan selvitettyä ja uhrin ovat saaneet joitain menetettyjä rahojaan takaisin.

RIKU ymmärtää, että tällaisten tapausten selvittämiseen ja tutkimiseen kuluu runsaasti poliisin työaikaa ja tiukkojen resurssien vallitessa pitää parempana, että resursseja käytetään rikoksiin, joissa tekijän vastuuseen saattaminen on mahdollista. Toisaalta näidenkin rikosten osalta tulee aina tapauskohtaisesti harkita esitutinnan keskeyttämisen edellytykset, koska uhrien menetykset näissä rikoksissa saattavat olla hyvin mittavat, eikä niiden selvittäminen aina ole mahdollista. Välillä on myös käynyt ilmi, että rikoksen tekijä onkin ollut Suomessa, mikä on voinut helpottaa rikoksen selvittämistä.

Esitutinnan rajoittaminen

RIKU on valtakunnallinen toimija ja yhtyy mietinnössä esitettyyn siitä, että esitutinnan rajoittamista koskevan säännöksen soveltamisessa on aluekohtaisia eroja. Tältä osin RIKU kannattaa poliisin koulutuksen lisäämistä ja yhteistyötä syyttäjien kanssa.

Mitä tulee esitettyyn ajatukseen siitä, että tutkintaa voitaisiin rajoittaa tapauksissa, joissa ilmoittaja on ollut passiivinen ilmoituksen teon jälkeen, tulee kuitenkin muistaa, että uhreiksi joutuneilla on hyvin erilaisia esimerkiksi kielellisiä tai oikeusjärjestelmän tuntemukseen liittyviä taitoja, mikä voi selittää passiivisuutta. Uhri voi myös olla traumatisoinut tai lamaantunut, mistä syystä hän ei kykene toimimaan aktiivisesti rikosasian selvittämisessä. RIKUn asiakastyössä on muun muassa ilmennyt tapaus, jossa poliisi on lähettänyt ei-suomalaiselle henkilölle suomenkielisen selvityspyynnön, ja kun uhri ei ole osannut siihen vastata, poliisi on keskeyttänyt tutkinnan.

Perusteluvollisuus, valtakunnalliset fraasimallit esitutkintaviranomaisten ratkaisuisa

RIKU kannattaa kaikkia ehdotuksia, jotka nopeuttavat prosessia, mutta suhtautuu hieman kriittisesti erilaisiin fraasimalleihin, koska sellaisten vaarana on, että varsinaiset asiaa koskevat perustelut jäävät sitten ratkaisuisa vähäisiksi. Tältä osin RIKU toteaa, että työntekijöitä tulisi kouluttaa tarkastelemaan omia työtapojaan ja itselleen sopivia keinoja niiden tehostamiseen.

Oikeuksien ja velvollisuuksien ilmoittaminen kuultavalle

On totta, että asianomistajalle ilmoitettavien asioiden läpikäyminen kuulustelussa vie aikaa. Käytännössä läpikäytävät asiat yleensä luetaan ja uhri kuuntelee. Hän ei useinkaan pysty yhdellä kertaa sisäistämään isoa määrää tietoa eikä esittämään lisäkysymyksiä asioista, jotka jäävät epäselviksi.

Emme pidä todennäköisenä, että etukäteen uhrille toimitettava kirjallinen aineisto juurikaan nopeuttaisi kuulustelua, jos samat asiat käydään kuitenkin suullisesti läpi. On mahdollista, että etukäteen saadut paperit aiheuttavat sekaannusta, ja keskustelua käydään siitä, ovatko paperit saapuneet, onko ne luettu, milloin niiden olisi pitänyt tulla yms.

Kokemuksemme perusteella nopeinta ja tehokkainta on käydä asiat kuulustelussa läpi ja varmistaa, että uhri tietää, mistä hän saa lisätietoja ja että hänet ohjataan uhrien tukipalveluihin. Kirjallista tietoa tulisi antaa kuulustelun yhteydessä uhreille jaettavan oikeusministeriön ”Tietoa rikoksen uhrin oikeuksista” -esitteen lisäksi tarkemmin esimerkiksi Valtiokonttorista ja korvausten hakemisesta.

Menettämisseuraamusten täytäntöönpanotehtävien jaon arviointi

RIKU kannattaa työryhmän ehdotusta menettämisseuraamusten täytäntöönpanotehtävien jaon uudelleen arvioinnista.

2. Kevennettyjä rikosasioiden menettelyjä koskevat kehittämissuositukset

Sakkomenettelyn kokonaisuudistus ja muut sitä koskevat ehdotukset

RIKU kannattaa sakkomenettelyn kokonaisuudistusta, mutta toteaa, että asianomistajan oikeudet on turvattava ja mahdollisuus vahingonkorvausvaatimusten esittämiseen rikosprosessissa säilytettävä.

Suppea esitutkinta

RIKU yhtyy mietinnössä esitettyyn suppeasta esitutkinnasta.

Epäillyn paikallapysymisvelvollisuus haasteen tiedoksiantoa varten, syyttäjähasteet ja pikaoikeudenkäynnit

RIKU yhtyy mietinnössä esitettyyn, ja toteaa, että tältä osin kysymys on juuri viranomaisten käytännöistä ja tiivistä yhteistyöstä. Näissä tapauksissa rikosnimikkeet ovat yleensä sellaisia, ettei rikoksilla ole asianomistajia, kuten huumausainerikokset.

Rikosasioiden nopeutettu käsittely (Ruotsin malli)

RIKU yhtyy mietinnössä esitettyyn sen selvittämisestä, soveltuisiko Ruotsin nopeutettu käsittely Suomessa yksinkertaisiin rikosasioihin.

3. Rikosasioiden sovittelua koskevat kehittämisehdotukset

Sovittelumahdollisuuden tunnistaminen, esitutinnan toimittaminen ja asianosaisten suostumukset

RIKUn näkemyksen mukaan selkeästi sovitteluun soveltuvat jutut voidaan lähettää sovitteluun varhaisessa vaiheessa prosessia. Tähän voi kuitenkin liittyä tiettyjä ongelmia. Uhrin voi olla vaikea miettiä sovinnon järjestyttä suhteessa omaan tilanteeseensa välittömästi tapahtuneen jälkeen tai ilman esitutkintapöytäkirjaan perehtymistä. Rikosuhripäivystys muistuttaa, että sovittelulain mukaan ”rikoksen sovittelu edellyttää, että rikoksesta epäilty vahvistaa tapahtumainkulun pääasialliset tosiseikat ja että sovittelu on uhrin edun mukaista”.

Rikosuhripäivystys korostaa, että sovittelun edellytyksenä tulee jatkossakin olla asianosaisten suostumus ja se on tiedusteltava ennen asian siirtämistä sovitteluun jo pelkästään resurssien järkevän käytön takia.

RIKUn kokemus on se, että uhreja ei riittävän usein ohjata tukipalveluun siinä yhteydessä, kun tapaus siirretään sovitteluun. On käynyt ilmi, että poliisi välillä näkee sovittelun ja tukipalvelut vaihtoehtoina, vaikka ohjaaminen tukipalveluun on tärkeää myös sovittelutilanteissa. Uhrien oikeutta tukihenkilöön tulisi sovittelussa vahvistaa, koska nykyisin tukihenkilön läsnäolo voidaan helposti evätä. Tästä tulisikin säätää lailla. Uhrin aseman vahvistaminen madaltaisi uhrien kynnystä osallistua sovitteluun.

Rikosasioiden sovittelu tuomioistuimessa

Rikosasioiden sovittelua tuomioistuimissa voitaisiin selvittää lisää. Selvitettäviä asioita olisivat muun muassa saavutettavan hyödyn määrä, erot nykyisin käytössä olevaan rikosasioiden sovitteluun, tapausten soveltuvuus nimenomaan tuomioistuinsovitteluun sekä uhrin oikeuksien mm. vahingonkorvausten toteutuminen verrattuna asian käsittelyyn oikeudenkäynnissä.

4. Syyteneuvottelua koskevat kehittämisehdotukset

Käyttö, soveltamisala ja ajoitus

RIKU suhtautuu myönteisesti syyteneuvottelujen käytön laajentamiseen etenkin sellaisissa rikoksissa, joissa ei ole asianomistajaa ja joissa asianomistajalle ei ole aiheutunut vahinkoa. Erityisesti huumausainerikokset lienevät järjestelyyn soveltuvia. Mitä tulee mietinnössä mainittuun törkeään ihmiskauppaan tai muihin sellaisiin rikoksiin, joissa uhrille on voinut aiheutua vakavia haittoja ja kärsimystä, RIKU toteaa, että tämä vaatii hyvin perusteellista arviointia ja eri tahojen kuulemista. Uhrien oikeudet korvauksiin tulee erityisesti huomioida syyteneuvottelun kehittämisessä.

RIKU yhtyy mietinnössä esitettyyn, että yksi yhdenmukainen menettely vaihtoehtona nykyjärjestelmän kahdelle, olisi huomattavasti parempi vaihtoehto kaikkien toimijoiden kannalta ja asiaa kannattaa selvittää ja arvioida tarkemmin.

Seuraamusharkinta ja rikosasiaan liittyvät vaatimukset sekä asianomistajan rooli ja suostumus menettelyyn

RIKU toteaa, että syyteneuvottelun kehittäminen ei missään tapauksessa saa vaarantaa asianomistajan oikeusturvaa, minkä takia edellytys hänen suostumuksestaan on säilytettävä lähtökohtana, ja siitä voidaan luopua vain, jos on riittävät takeet, ettei asianomistajan asema heikkene.

Laissa on oltava riittävän tarkat säännökset nimenomaan siitä, missä vaiheessa asianomistajan on toimitettava perustellut vaatimuksensa, ja miten prosessi asianomistajan kannalta etenee.

5. Hallinnollisia seuraamuksia koskevat kehittämissuositukset

Rangaistusluonteisten hallinnollisten seuraamusten tehokas hyödyntäminen ja uudet mahdollisuudet

Rikosuhripäivystys yhtyy työryhmän johtopäätöksiin asiassa.

6. Rikosprosessia tuomioistuimissa koskevat kehittämissuositukset

Automatisoitu muistutusjärjestelmä pääkäsitteiden peruuntumisen ehkäisemiseksi

RIKU kannattaa ehdotusta automatisoidusta muistutusjärjestelmästä.

Oikeudenkäynnin tiedoksiantosäätely - puhelintiedoksiannon käyttöalan laajentaminen haasteen tiedoksiannossa, sähköinen tiedoksiantomenettely

RIKUn asiakastyössä on havaittu, että tuomioistuimien työtä voitaisiin tehostaa monenlaisin käytännön keinoin. RIKU kannattaakin tiedoksiantojärjestelmien kehittämistä.

Jos esimerkiksi suomen kieltä osaamattomalla uhrilla on avustaja, käräjäoikeus lähettää useimmiten suomenkieliset haasteasiakirjat uhrille sen sijaan, että ottaisi yhteyttä avustajaan ja pyytäisi avustajaa toimittamaan ne asiakkaalle vastaanottotodistuksella. Jos käräjäsihteeri lähettäisi asiakirjat avustajalle sähköpostitse, avustaja voisi tavata asiakkaan tulkin kanssa ja antaa asiakirjat tiedoksi. Tällä tavoin tehostettaisiin ja nopeutettaisiin menettelyä usealla eri tavalla.

RIKU kannattaa ajatusta siitä, että kaavamaisten ja kankeiden säännösten sijaan tuomioistuin voisi valita tilanteeseen sopivan tiedoksiantotavan. On tärkeää, että etenkin suomen kieltä osaamattomien kohdalla varmistetaan, että tiedoksisaaja ymmärtää, mikä asiakirja hänelle tiedoksi annetaan.

Yksi käytännön kehittämissuositus voisi myös olla se, että hovioikeus lähettäisi oikeuden päätökset postitse vain avustajan erillisestä pyynnöstä. Jopa tämä säästäisi sekä tuomioistuimen että avustajien työtä. Tällä hetkellä hovioikeus lähettää avustajalle tuomiot postitse, vaikka ne on lähetetty avustajalle myös sähköpostitse.

Lykkäyssäännöstö ja noudon kiinnioloaika

RIKU toteaa, että noutomääräysten käytön suhteen esiintyy alueellisia ja tuomarikohtaisia eroja. Pääkäsittelyiden peruuntumisia voitaisiin vähentää yhdenmukaistamalla käytäntöjä noutomääräysten tehokkaammaksi käyttämiseksi.

Poissaolokäsittelyjen soveltamisala

RIKU kannattaa mietinnössä esitettyä.

Kirjallisen menettelyn käyttöala, soveltaminen ja yhdenmukaisuus

RIKU toteaa, että sen asiakastyössä kirjallinen menettely ei juurikaan näydy. Mikäli kirjallisen menettelyn käyttöalaa aiotaan laajentaa, tulisi pykälän sisältöä tarkastella siitä näkökulmasta, onko kirjallista menettelyä koskeva sääntely selvää myös asianomistajataholle. Eli onko nykyisäädösten nojalla selvää, missä vaiheessa asianomistajan on toimitettava vahingonkorvausvaatimuksensa, jotta ne otetaan huomioon. Riittääkö se, että asianomistaja täyttää poliisille toimitettavan selvityksen vahingonkorvausvaatimuksista vai lähettääkö käräjäoikeus erikseen kirjallisen vaatimuksen toimittamispyynnön?

Perusteluvellisuus ja valtakunnalliset fraasimallit tuomioistuinten ratkaisuisissa

RIKU kannattaa kaikkia prosessia nopeuttavia muutoksia ja toteaa, että tältä osin kysymys on pitkälti tuomarien käytännöstä tehdä omaa työtään. RIKU suhtautuu varauksella valmiiden fraasien laatimiseen. Ainakin olisi tärkeää selvittää näiden tarpeellisuus tuomioistuimien henkilökunnalta.

7. Rikosasioiden valmistelua koskevat kehittämisehdotukset

Preklusio ja siihen rinnastuvat keinot

RIKU tunnistaa ongelman siitä, että rikosasioissa ei ole preklusiota, ja toteaa todisteiden esittämisen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa olevan hyvin tärkeää. RIKU ei kannata varsinaisen preklusion käyttöönottoa, mutta toteaa, että prosessin asianosaisilla voisi olla jonkinlainen velvollisuus todisteiden esittämiseen määrättyssä aikataulussa. RIKU kuitenkin suhtautuu varauksella sanktioituun velvollisuuteen, koska velvollisuuden laiminlyöntiin voi olla useita syitä ja myös laiminlyöjästä riippumattomia. Riittävä ratkaisu voisi olla eri toimijoiden kouluttaminen ja myös tehokkaampaan esitutkintaan panostaminen.

Todistelun ilmoittaminen sanktion ohella

RIKU kannattaa sen tarkempaa selvittämistä, voisiko tuomioistuin asettaa asianosaiselle määräajan todistelun esittämiseen. Käytännössä jonkin verran esiintyy jo sitä, että tuomari pyytää laajoissa jutuissa todistelua määräpäivään mennessä, joskin tämän noudattamista ei ole sanktioitu.

Rikosasian vastaajan käsitys syytteen teonkuvauksesta ja todistelusta

RIKU kannattaa asian lisäselvittämistä, mutta ei näe tätä suurimpana ongelmana prosessin keston kannalta. Yleensä asiaan osallisilla on avustajat, jotka kyllä toimittavat pyynnöstä etukäteen vastaukset syytteisiin ja vaatimukset, mikäli tuomari näin pyytää.

Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus

RIKU kannattaa korvausvelvollisuuden käsittelyä oikeudenkäyntikuluja koskevien laajempien uudistuksen yhteydessä.

Pääkäsittelyn ulkopuolella ennakollisesti tapahtuva todistajan tai asianosaisen kuuleminen

RIKU kannattaa pääkäsittelyn ulkopuolella ennakollisesti tapahtuvan todistajan tai asianosaisen kuulemisen kehittämistä Ruotsin hyvien kokemusten pohjalta. Muutoksessa tulee taata, että kaikilla asianosaisilla on käytettävissään sama esitutkinta-aineisto.

8. Käräjäoikeuksien kokoonpanoja koskevat kehittämisehdotukset

Yhden tuomarin kokoonpanon päätösvallan laajentaminen

RIKU kannattaa tuomioistuimen harkintavallan lisäämistä siitä, millaisessa kokoonpanossa asia istuttaisiin, sekä nykyisen kokoonpanovaatimuksen osittaista keventämistä.

Lautamiesjärjestelmän tarpeellisuus

RIKU kannattaa lautamiesjärjestelmästä luopumista koskevan selvitys- ja valmistelutyön aloittamista.

9. Kehittämisehdotukset korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja koskevista menettelyistä

Ennakkopäätöskysymysmenettely

RIKU kannattaa ennakkopäätöskysymysmenettelyn käyttöönoton arviointi- ja valmistelutyön käynnistämistä.

Ns. hyppyvalituslupamenettely

RIKU kannattaa hyppyvalituslupamenettelyä koskevan arviointi- ja valmistelutyön käynnistämistä.

10. Digitalisaatiota ja sähköisiä menetelmiä koskevat kehittämisehdotukset

Syyttäjälle ja esitutkintaviranomaiselle yhteinen sähköinen työskentelyalusta

RIKU kannattaa mietinnössä esitettyä. Yhteinen sähköinen työskentelyalusta on tärkeä ja sen valmistelu kiireellisesti käynnistettävä toimenpide.

Sähköinen asiointi esitutkinnassa: sähköinen vahvistus rikosilmoituksesta asianomistajalle, esitutkintapäätös asianosaisille myös sähköisesti ja asianosaisen kuuleminen esitutkinnassa sähköisesti

RIKU pitää sähköisen asioinnin lisäämistä erittäin tärkeänä uudistuksena. Nykypäivänä kirjeposti on käytännössä epäluotettavin väline asiakirjojen toimittamiselle. Olemme lausunnon ”muissa huomioissa” nostaneet esille ns. Oikeudenhoidon OmaKanta -järjestelmän. Suomi.fi-järjestelmää voitaisiin kuitenkin käyttää siirtymävaiheessa.

RIKU korostaa asianomistajan (ja myös muiden tahojen) kuulemisen tärkeyttä ja sitä, että kuuleminen on varmuudella suoritettu asianmukaisesti. RIKUn käytännön asiakastyössä näkyvät koronapandemian aikana laajasti käyttöön otetut ja edelleen yleisesti käytössä olevat asianomistajien puhelinkuulustelut. Välillä kuulemiset tapahtuvat siten, että uhri ei ole ymmärtänyt, että kyse on varsinaisesti kuulemisesta. Vähintäänkin puhelinkuulustelusta on sovittava etukäteen, jotta kuultavalla on mahdollisuus olla rauhallisessa paikassa ja valmistautua kuulusteluun. Tarvittaessa hänen tulee myös voida pyytää tukihenkilö tuekseen. Mikäli kuulemisessa käytetään tulkkia, ei puhelinkuulusteluja tulisi käyttää lainkaan, koska väärinymmärrysten vaara on erityisen suuri.

Esille on tullut myös tilanteita, joissa poliisi on kuullut todistajaa puhelimitse, mutta todistaja on oikeudessa todennut, ettei häntä ole kuultu, koska oli kuulemisen hetkellä suorittanut työtehtävää, eikä ollut ymmärtänyt puhelua kuulusteluksi.

Näiden seikkojen johdosta RIKU lähtökohtaisesti vastustaa puhelinkuulusteluja, ellei ole selvää, että kyseessä on lievä rikos tai jatkokuulustelu jonkun yksittäisen yksityiskohdan selvittämiseksi tai varmistamiseksi. Tällöinkin kuulustelu tulee toteuttaa niin, että asianomistaja tai todistaja tietää mistä on kyse ja kuulustelusta on sovittu etukäteen. Mietinnössä mainittua vahvaa tunnistautumista ja videoyhteydellä tapahtuvaa kuulemista RIKU pitää varteenotettavana vaihtoehtona henkilökohtaiselle läsnäololle, mutta myös tällöin kyseeseen voivat tulla vain lievät rikokset tai edellä mainitusti jatkokuulustelu. Lyhyet ja selvät lisäkysymykset ovat eri asia kuin varsinainen kuulustelu.

Kuulustelun tallentaminen ja äänitallenteiden käytön lisääminen

RIKU kannattaa ehdotusta äänitallenteen käytön lisäämisestä mietinnössä esitetyistä syistä. Asiaa tulisi edistää nopealla aikataululla.

Rikosprosessiketjun viranomaisten järjestelmien tarkastelu ja kehittäminen

RIKU pitää rikosprosessiketjun viranomaisten järjestelmäkehitystä merkittävänä asiana rikosprosessin sujuvuuden edistämiseksi.

11. Ehdotusten vaikutukset

Lausunnonantajien mahdolliset huomiot ehdotusten taloudellisista tai muista huomioon otettavista vaikutuksista organisaation toimintaan

-

12. Muut huomiot

Muita huomioita työryhmän ehdotuksista

Rikosuhripäivystys suhtautuu lähtökohtaisesti myönteisesti kaikkiin rikosprosessin nopeuttamiseen tähtääviin ehdotuksiin, koska tällä hetkellä prosessi on uhrien kannalta valitettavan pitkä. RIKU on kuitenkin jossain määrin huolissaan siitä, että puhtaasti prosessin nopeuttamiseen tähtäävillä toimenpiteillä ja muutoksilla uhrien oikeusturva heikentyy ja jopa vaarantuu. Rikoksen uhriksi joutuminen on usein uhrille traumaattista, eikä uhrilla ole mitään käytännön kokemusta prosessista ja omista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan, joten säännöksillä ei tule asettaa uhreille sellaisia velvollisuuksia, joita he eivät käytännössä aina kykene täyttämään ja joiden täyttämättömyydestä seuraa oikeudenmenetyksiä.

Lisäksi RIKU haluaa kiinnittää huomiota siihen, että mitkään pykälät eivät nopeuta prosessia, jos niitä ei sovelleta käytännössä tehokkaasti. Esimerkiksi voimassa olevan esitutkintalain (805/2011) 9 luvun 6 §:n 4 momentin mukaan rikoksesta epäillylle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n nojalla määrätylle puolustajalle ja asianomistajalle mainitun luvun 1 a §:n nojalla määrätylle oikeudenkäyntiavustajalle on lähetettävä jäljennös esitutkintapöytäkirjasta. Tästä huolimatta RIKUn asiakastyössä käy ilmi säännöllisesti tilanteita, ettei asianomistajan määrätty oikeudenkäyntiavustaja

ole saanut esitutkintapöytäkirjaa automaattisesti sen valmistuttua. Pöytäkirjan pyytäminen erikseen aiheuttaa turhaa työtä sekä avustajille että poliisille.

Lisäksi RIKUn asiakastyössä näkyy myös informaationkulkuun liittyviä haasteita esimerkiksi uhrin avustajan tietojen suhteen eli poliisilla ei vaikuttaisi olevan selkeää ohjeistusta siitä, mihin uhrin avustajan nimi ja yhteystiedot kirjataan, jotta tieto on kaikilla asiaa tutkivilla tutkinnan kaikissa vaiheissa. Tämä aiheuttaa esimerkiksi sen, että poliisi lähettää kutsun kuulusteluun asianomistajalle, vaikka oikeudenkäyntiavustaja olisi heti toimeksiannon vastaanotettuaan yhteydessä poliisiin pyytäen, että kuulustelun ajankohdasta sovitaan avustajan kanssa. Koska uhri itse ei välttämättä ymmärrä varmistaa, onko myös avustaja saanut tiedon kuulustelusta, olisi turhan työn ja hämmennyksen välttämiseksi hyvä saada tähänkin prosessin vaiheeseen selkeät toimintatavat. On myös käynyt niin, että poliisi on kuullut uhrin ilman määrätyn oikeudenkäyntiavustajan läsnäoloa ja hankkinut kuulusteluun toisen avustajan, vaikka oikeudenkäyntiavustaja oli useaan otteeseen ollut yhteydessä tutkinnanjohtajaan ja sopinut, että kuulustelun ajankohta sovitaan oikeudenkäyntiavustajan kanssa.

Ongelmana on jossain määrin myös se, että Syyttäjälaitoksessa ei ilmeisesti kirjata esitutkintapöytäkirjoista ilmeneviä avustajia omiin järjestelmiin, eikä esimerkiksi päätöksiä syyttämättä jättämisestä lähetetä järjestelmällisesti avustajille. Tästä voi aiheutua uhrille merkittävää kuormitusta, eikä uhri itse aina kykene tai osaa ilmoittaa saamastaan päätöksestä avustajalle. Olisi tärkeää, että päätös syyttämättä jättämisestä lähetettäisiin nimenomaan avustajalle, joka osaisi sitten toimia uhrin kannalta mahdollisimman sensitiivisesti ja esimerkiksi sopia tapaamisen toimistolle ja kertoa päätöksestä kasvojen kautta.

On tärkeää, että tieto uhrin avustajasta on myös helposti tuomioistuimen käytettävissä ilman koko esitutkintapöytäkirjan selaamista. Tältä osin RIKULLA ei ole aivan tarkkaa tietoa käytännöistä, mutta asiakastyökokemus antaa ymmärtää, että käytännöt eivät olisi täysin selkeitä ja vakiintuneita.

Rikosprosessin tehostamisen kannalta onkin ensiarvoisen tärkeää, että kaikkien viranomaisten noudattamat käytännöt ja työtavat ovat tosiasiallisesti prosessia nopeuttavia ja työtaakkaa keventäviä.

Rikosuhripäivystys on aiemmissa kannanotoissaan tuonut esille tarpeen sähköisen järjestelmän luomiseksi erilaisten oikeudenhoitoon liittyvien asioiden hoitamiseksi. Tällainen ”Oikeudenhoidon OmaKanta” sujuvoittaisi monia tässäkin muistiossa esille nostettuja asioita kuten tiedonkulkua ja tiedoksiantoa. Rikoksen uhrien kannalta jo pelkästään se, että uhri voisi yhdestä järjestelmästä käydä tarkistamassa, mitä hänen tapauksessaan on tapahtunut, auttaisi häntä hoitamaan rikosasiaansa sujuvasti ja helpottaisi epävarmuuteen liittyvää ahdistusta. Tällä hetkellä moni uhri joutuu olemaan jopa vuosia epätietoisuudessa siitä, mitä hänen tapauksessaan on tapahtunut, mikä on omiaan aiheuttamaan turhaa stressiä ja ahdistusta.

Åberg Leena-Kaisa
Rikosuhripäivystys